

DIA leest: Graphic memoir 'Heimat'

Leestip van medewerkers van het Duitsland Instituut Amsterdam

Boeken - 6 augustus 2020 - Auteur: Petra Schulze Göcking

"Hoe kun je weten wie je bent als je niet begrijpt waar je vandaan komt?" Als Duitse, in New York wonende kunstenaar voelt Nora Krug de verantwoordelijkheid zich tot haar land van herkomst en de gruweligheden van de Tweede Wereldoorlog te verhouden. Maar hoe doe je dat, als je de Duitse geschiedenis alleen van school kent en niets van het oorlogsverleden van je familie weet? Haar zoektocht naar antwoorden en Heimat legt de tekenaar in een uniek boek vast, een *graphic memoir* dat de lezer niet meer loslaat.

Graphic memoir, getekende herinneringen, zo beschrijft de auteur zelf haar werk. Niet te verwisselen met een *graphic novel*, want bij 'Heimat' gaat het om een autobiografisch, niet om een fictief verhaal. Eigen gedachtes, illustraties, archiefstukken en familiefoto's vormen daarbij een complex *Gesamtkunstwerk*.

Aan het begin staat een sleutelbelevens, een ontmoeting met een bejaarde dame op een dakterras in New York:

"'Waar kom je vandaan?' vroeg ze. 'Ik kom uit Duitsland.' 'Dat dacht ik al.' 'Bent u ooit in Duitsland geweest?' vroeg ik. 'Ja, lang geleden.' Ze keek me niet aan. En toen begreep ik."

De oude dame vertelt dat ze het concentratiekamp heeft overleefd, zestien keer net de gaskamer is ontkomen. Dankzij een eigenlijk meedogenloze bewaakster die haar altijd weer op het laatste moment redde, waarschijnlijk omdat ze stiekem gevoelens voor haar had.

Op de volgende bladzijde kijkt de lezer rechtstreeks in de gezichten van verschillende bewaaksters - en het getekende scenario op het dakterras verandert in een donkerrode, dramatische setting.

"Er ontstond een bekend warm gevoel in mijn maag. Hoe reageer je als Duitse, als je tegenover iemand staat die zo'n herinnering aan je vertelt?"

Abstracte schaamte

Krug neemt de lezer vervolgens mee terug naar haar jeugd jaren in Duitsland. Al als tiener reist ze met een soort schuldgevoel naar het buitenland. Op bezoek op

een school in Groot-Brittannië wordt ze met 'Heil Hitler' begroet. Als later ze naar de Verenigde Staten gaat, probeert ze haar Duitse accent te verbergen. Want de mensen reageren daar ambivalent op haar: hartelijk aan de ene kant, bijvoorbeeld de rabbijnen, met wie ze via haar joodse man in contact komt en die voor haar open staan. In de Russische wijk van Brooklyn echter wordt ze bespuugd wanneer ze Duits met haar vriendin praat. En Amerikaanse media typeren Duitsers steeds weer als oorlogszuchtig, kil en humorloos.

Nora Krug - 'Heimat. Terug naar het land van herkomst'

(Amsterdam, 2018), 284 blz.

ISBN: 9789460038884

[Uitgeverij Balans](#)

De abstracte schaamte om Duitse te zijn, begint voor Nora Krug op school in Duitsland, als ze voor het eerst iets over de Holocaust leert. Het begrip 'joden' kent ze tot dat moment slechts uit de bijbel. Het is voor haar een begrip uit een ver verleden, dat net als het woord '*Konzentrationslager*' (concentratiekamp) alleen maar gefluisterd mag worden. Over de joden die ooit in haar eigen dorp woonden, werd helemaal niet gesproken.

Tegelijkertijd was de Tweede Wereldoorlog vast onderdeel in alle leerplannen:

"Mijn klasgenoten en ik analyseerden Hitlers toespraken, alliteratie na alliteratie, tautologie na tautologie, neologisme na neologisme. We voerden avant-gardistische theaterstukken op voor de herdenking van de *KRISTALLNACHT**. We bereidden vragen voor voor de oude vrouwen die uit Amerika op bezoek kwamen om ons over de kampen te vertellen, maar het kwam niet bij ons op om vragen te stellen over elkaars grootouders."

Meeloper of overtuigde nazi?

Uiteindelijk voelt Krug de behoefte om de sluiert van al wat onuitgesproken bleef opzij te schuiven - en vragen te stellen aan haar eigen familie. Ze leest oude schoolboekjes van haar oom Franz-Karl, die met 18 jaar in de oorlog sneuvelde en dezelfde naam droeg als haar eigen, pas veel later geboren, vader. De oom, door zijn moeder altijd als lief en welgemanierd omschreven, blijkt nationaalsocialistische sprookjes in zijn boekjes te hebben geschreven en bij de SS te zijn geweest. Hoe

werd uit deze jongen een overtuigde nazi? En welke schuld heeft hij op zich geladen?

Krug duikt in Duitsland ook de lokale archieven in en komt erachter dat haar grootvader Willi, een rijinstructeur, lid was van de NSDAP, Hitlers nazipartij. In een ondervraging door de Amerikanen zei hij later dat hij een meeloper was geweest. Maar waarom hoorde hij dan bij de 15 procent van de Duitsers die bij de NSDAP zaten? Alleen om zijn eigen huid te redden? Wat voor andere opties had hij? En had hij in de *Reichspogromnacht** in 1938 de synagoge zien branden die recht tegenover zijn rijschool stond?

Nora Krug aarzelt niet om deze vragen dieper en dieper te onderzoeken. Duitsers hebben de verantwoordelijkheid om hun eigen familiegeschiedenis onder ogen te zien, zegt ze in een [interview](#) met het Duitse cultuurprogramma 'titel thesen temperamente'. Het behandelen van de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust op school vindt ze heel belangrijk. In haar eigen jeugd miste ze een constructieve verwerking van de geschiedenis. "Als je alleen met een schuldgevoel opgroeit dan kan het snel weer in de tegenovergestelde richting gaan."

Haar boek is dan ook een intensieve confrontatie met de Duitse herinneringscultuur en identiteit. En een aanmoediging om zelf na te denken over je familieverhaal, om vragen te stellen en in gesprek te gaan met elkaar. Door de persoonlijke (aan)tekeningen, brieven en archiefstukken in Krugs *graphic memoir* krijg je bijna het gevoel alsof je zelf op zolder een schatkist vol familiegeheimen opent. Dat kan pijnlijk en confronterend zijn, maar is ook verhelderend en waardevol. Want het helpt je bewust van het verleden te worden - en te blijven.

*Op 9 november 1938 vernielden de nazi's talloze Joodse synagogen, bedrijven en woningen in Duitsland. Als gevolg van het geweld stierven rond de 1300 mensen. De nacht wordt in Duitsland tegenwoordig [Reichspogromnacht](#) genoemd.

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/39225/dia-leest-graphic-memoir-heimat>